

Fagplan for medisinsk etikk, vitenskapsfilosofi, egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

Vedtatt av Fakultetsstyret 1999

Overordnet målbeskrivelse

I målsettingen for medisinstudiet i Tromsø (vedtatt 24.09.84) heter det blant annet at studenten skal:

«Forebyggende arbeid: lære å tenke og handle på en måte som mer bygger på helsebegrepet enn sykdomsbegrepet, skaffe seg kunnskaper om sykdomsforebyggende og helsefremmende tiltak på alle områder i samfunnet og å lære å se på dette arbeidet som en viktig del av sin virksomhet, og søke å spre opplysninger om og øke interessen for hva den enkelte og allmennheten skal gjøre for å fremme sin egen trivsel og helse.

Diagnostikk, behandling: lære å skaffe seg relevante kliniske opplysninger ved samtale og undersøkelse, forstå symptomers betydning, kjenne de viktigste sykdommer, kunne diagnostisere og behandle dem, og erkjenne grensen for egen kunnskap og kompetanse.

Etikk: lære å omgås pasienter og pårørende med vennlighet og varme, vise respekt og kjenne ansvar for sine pasienter.

Samarbeid: lære å se på seg selv som medlem i et helseteam som består av leger, sykepleiere, andre helsearbeidere og samfunnsarbeidere.

Vitenskapelig metode: få en kritisk og søkende holdning i det medisinske arbeid, lære å vurdere et vitenskapelig arbeid med hensyn til pålitelighet og anvendelighet, og lære betydningen av å evaluere helsearbeid.»

På denne bakgrunn gjelder følgende mål for undervisningen i medisinsk etikk, vitenskapsfilosofi, egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid:

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi:

Målet med undervisningen er å utvikle studentens kunnskaper og ferdigheter til å identifisere, beskrive, reflektere over, analysere og diskutere etiske og vitenskapsfilosofiske problemstillinger innen medisinsk virksomhet.

Disse kunnskapene og ferdighetene skal utvikle evnen til å ta kliniske beslutninger. Men de skal også dyktiggjøre studenten til å utholde den uoversiktlig og usikkerhet hun eller han kan møte i klinisk praksis.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid:

Målet med undervisningen er at studenten utvikler forståelse for relasjonen og gjensidigheten i pasient-legemøtet, utvikler evne til empati og evne til å balansere mellom pasient-sentrert og lege-sentrert prosess. Det vil si at studenten lærer å lytte og å være oppmerksom på pasientens signaler, og å ta hensyn til både pasientens og legens perspektiv; dessuten at studenten lærer sin rolle i disse prosessene, slik at de faglige medisinske oppgavene blir ivarettatt på adekvat måte, og at både pasientenes og legens integritet og verdighet blir beskyttet.

Oversikt over fagenes plassering i studiet

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi

Stadium I: Examen philosophicum gir studentene en allmenn innføring i etikk og vitenskapsfilosofi. Felleskurset introduserer studentene til grunnleggende medisinsk-etiske begreper og problemstillinger. Emnene for Ex.phil. og Felleskurset videreutvikles så i et samspill med undervisningen i seminarserien Sykdom og samfunn.

I Stadium II integreres fagene i ti utvalgte organkurs: Samf.med. I, Bevegapparatet, Top.us.met., Hjerte-kar, Haem.lymf.syst., Psykiatri, Gyn.Obst., Livsløp, Samf.med. II og Akuttmed.

I Stadium III gis det ingen formalisert undervisning, men i møte med pasientene på lokalsykehus og i distrikter, vil særlig etikk- og kommunikasjonskomponentene av fagfeltet konkretiseres.

I Stadium IV integreres fagene med bakgrunn i studentenes økte modenhet på dette trinn i studiet og med henblikk på at de umiddelbart skal ut i legeyrket.

Timeoversikt

		Antall timer
Stad. I:	Ex.phil.	80*
	Felleskurset	8
	«Legeerfaringer i etisk og kunnskapsteoretisk perspektiv»	12
Stad. II:	Samf.med. I	4
	Bevegapparatet	5
	Top.us.met.	4
	Hjerte-kar.	6
	Haem.lymf.syst.	2
	Psykiatri	6
	Gyn.obst.	7
	Livsløp	8
	Samf.med. II	8
	Akuttmedisin	3
Stad. III:	Ingen formalisert undervisning.	
Stad. IV:		22

For nærmere detaljer, se «Plan for undervisning i medisinsk etikk, vitenskapsfilosofi, egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid», vedtatt i Studiestyret for medisin den 8. oktober 1998, ss. 11-13.

* Det er bare deler av Ex.phil. som direkte tematiserer medisinske problemstillinger.

Det tas forbehold om endringer som følge av at enkeltelementer prøves ut.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

Undervisningen vil finne sted delvis for hele kullet, delvis i mindre grupper i to- og tre-timers 'bolker'.

Det blir fra én til tre slike bolker hvert halvår. De er fordelt gjennom hele studiet, bortsett fra stadium III.

Delvis vil innholdet i disse bolkene være temaer som presenteres for hele kullet og deretter diskuteres mellom studentene, delvis vil det være å aktivisere studentene i pasientsamtaler som video-filmes og senere diskuteres i studentgrupper.

Timeoversikt

		Antall timer
Stad. I:	Felleskurset	10 [*]
	Sykdom og samfunn	4
Stad. II:	«Legeutfordringer»	42
	«Samtaleøvelser»	10
Stad. III:	Det gis ingen formalisert undervisning.	
Stad. IV:	«Kommunikasjon med alvorlig syke og døende»	10
	«Klagesaker»	6

* Timer som spesifikt omhandler «egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid» i henhold til foreliggende fagplan. Et av de sentrale læringsmål for Felleskurset som helhet, er å gi trening i kommunikasjon og samarbeid. Kurset gir samlet sett en uttelling på 2 vekttall.

Læringsmål for hvert stadium

STADIUM I

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi

Målet med undervisningen er at (1) den grunnleggende forståelsen av allmenn etikk og vitenskapsfilosofi studentene tilegner seg gjennom Examen philosophicum, (2) introduksjonen til helserelatert etikk og kunnskapsforståelse i Felleskurset, samt (3) erfaringene fra undervisningen og utplasseringen i Sykdom og samfunn, blir videreført, utdypet og anvendt i drøftinger av konkrete sykehistorier/legeerfaringer/problematiske situasjoner. Dette skal samtidig tjene som en grunnleggende innføring i medisinsk vitenskapsfilosofi, idéhistorie og etikk.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

Målet med undervisningen er at studentene lærer å identifisere og respektere at ett og samme inntrykk kan gi opphav til ulike meninger. Studentene må lære å respektere mangfoldet av meninger og i utgangspunktet unngå å ekskludere noen av dem. Med utgangspunkt i mangfoldet skal studentene lære å diskutere seg frem til ett felles standpunkt, der ett felles standpunkt er nødvendig.

Studentene skal også lære å identifisere sine egne følelser og meninger og eget perspektiv i dette mangfoldet, og ut fra dette lære å ta hensyn til og beskytte seg selv.

STADIUM II

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi

Målet med undervisningen er at studenten blir i stand til å anvende den grunnleggende forståelsen han eller hun har tilegnet seg i Stadium I, til å identifisere og diskutere relevante problemstillinger av etisk og/eller vitenskapsfilosofisk karakter. Med «relevante» siktes det her både til «klassiske» emner som for eksempel abort og eutanasi, og mindre åpenbare problemstillinger, som for eksempel den latente paternalisme i forebyggende helsearbeid. Nøyaktig hvilke problemstillinger det forventes at studentene arbeider med, vil framgå av timebeskrivelsene for de enkelte organkurs.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

Målet med undervisningen er at studenten lærer hva som karakteriserer god kommunikasjon mellom lege og pasient. Det er særlig viktig at studenten får forståelse for hvordan hennes eller hans egen opptreden i forhold til pasienten påvirker denne kommunikasjonen. Denne delen av en leges arbeid er en viktig dimensjon ved det en kaller «lege-kunst».

Studenten må utvikle sin evne til å kommunisere med andre som har andre meninger og perspektiv, og han eller hun må lære å omgjøre meninger til spørsmål når kommunikasjonen «kjører seg fast». Det er viktig å lære og ikke ekskludere andre, lære å ikke krenke andre og lære å gi råd der råd er adekvat. Men dessuten også være åpen og lyttende og deltakende der råd ikke er ønsket.

STADIUM III

Målet med undervisningen er at studentene får oppleve en rekke praktiske relasjoner på lokalsykehus og i distrikt som vil illustrere medisinsk etikk, vitenskapsfilosofi, egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid. Det er ønskelig at disse elementer identifiseres i den daglige klinikk, og at de kan diskuteres i sin sammenheng med lokale leger og lærere. Dette stadium er formodentlig det viktigste for integrasjon av disse elementer i studentens totale forståelse av sin rolle som lege.

STADIUM IV

Medisinsk etikk og vitenskapsteori

Målet med undervisningen er en ny bearbeidelse av sentrale problemer innen etikk og vitenskapsfilosofi basert på de mange praktiske erfaringer studentene har gjort seg i Stadium III. Dette innebærer at disse erfaringene integreres med kunnskap om etiske lover og regler og medisinsk etikk i praksis. Et spesielt delmål er å gi studentene erfaring og innsikt i omsorg ved livets slutt.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

Studenten skal lære å kommunisere i særlig vanskelige situasjoner, som i forhold til alvorlig syke og døende og deres nærmeste, dessuten i forhold til klagesaker.

Undervisnings- og læringsformer

STADIUM I

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi

Undervisningen gis i form av forelesninger hvor det legges inn smågruppe- og plenumsdiskusjoner.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

1: I Felleskurset i det første studieåret er det satt av to og en halv dag hvor kompliserte situasjoner fra den helsefaglige hverdag presenteres på video-film. Studentene vil få mulighet til å identifisere de ulike dilemmaer som ligger i disse situasjonene og diskutere hvordan de kan forholde seg til dem. Diskusjonene vil delvis foregå i fellesskap hvor alle studentene er til stede, dels i grupper på ti til tolv studenter.

2: I serien «Sykdom og samfunn» i det første studieårets annet semester er det to dobbelttimer hvor det presenteres utfordrende situasjoner for legen og hvor fokus er at studenten allerede nå må begynne å venne seg til også å ta hensyn til og beskytte seg selv. Hele kullet er samlet i disse timene sammen med tre lærere med ulik faglig bakgrunn.

STADIUM II

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi

Undervisningen integreres i utvalgte organkurs ved at det i hvert av disse organkurs settes av et antall timer som hovedsakelig brukes til studentaktiverende undervisning i form av seminarer med problembaserte innslag. Der det er naturlig, vil undervisningen også kunne ta form av forelesninger.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

1: Ved slutten av 14 av de 18 kursene reises det samme tema og tilhørende spørsmål:

Én eller to eller tre situasjoner eller pasient-problemer eller utfordringer til legen som det er vanskelig å snakke om. Situasjonene eller problemene eller utfordringene skal være knyttet til det fag som kurset omfatter. En av de «vanlige» lærerne i kurset og en fra fagkomitéen presenterer temaene og diskuterer spørsmålet: Hvordan møter du vanligvis dette? Deretter engasjeres studentene i smågruppediskusjoner og senere plenumsdiskusjon.

Dette vil foregå i 2., 3. og 4. studieår, slik at tre kull til enhver tid vil være parallelt engasjert i denne undervisningen. Hvert kull har ett slikt møte pr halvår.

2: Samtaleøvelser.

Én dobbelt-time settes av for at studentene i samlet kull ser og diskuterer et videoopptak av en erfaren klinikers samtale med pasient. Deretter, i løpet av *en periode på ett år*, skal alle studentene samtale med pasient (f. eks. anamneseopptak) og vise og diskutere sin samtale med resten av en gruppe på åtte studenter.

Det blir fire gruppemøter hvor to samtaler vises og diskuteres hver gang. Opptakene av samtalene gjøres mellom gruppemøtene, og to og to studenter går sammen om opptaket; én samtaler og én foretar det tekniske opptaket.

Med 80 studenter betyr dette ti grupper, som hver må ha sin leder. Til sammen vil dette omfatte 40 møter. Det trengs ti klinikere som gruppeledere.

Siden dette avvikles i løpet av ett år for hvert kull, blir det ingen overlapping mellom ulike kull.

STADIUM III

Læreformen i dette stadium blir uteukkende «bedside» og «problembasert». I møte med akutt syke pasienter og helsevesenets behandling av disse, vil studenten eksponeres for en serie problemstillinger innen alle fagplansfelter. Likeledes vil møte med kronisk syke pasienter over tid i begge disse situasjoner illustrere andre sider av etikk og kommunikasjon. Den ansvarlige lærer/lege må oppmuntres til å identifisere slike problemer og til å bruke dem pedagogisk i den daglige undervisningssituasjon. Lærerne må gjøres spesifikt oppmerksom på betydningen av å ivareta disse elementene.

STADIUM IV

Medisinsk etikk og vitenskapsfilosofi

Det faglige innhold er foreløpig ikke klart definert, og læringsformene blir i stor grad avhengig av det nøyaktige innhold som legges inn i stadiet. Dersom innholdet blir som foreslått i «Plan for undervisning i medisinsk etikk, etc» (vedtatt i Studiestyret 8. oktober 1998), vil det bli nødvendig å bruke problembasert undervisning der dette er mulig. Dette vil særlig egne seg i undervisning om den kronisk syke, den håpløst syke og terminal behandling. Alle temaer knyttet til legeholdninger bør også undervises problembasert. En del elementer vedrørende lovgivning, etiske regleverk og forskningsetikk vil egne seg bedre for systematiske forelesninger. Som anført i planen nevnt ovenfor, foreslås det at en del av disse temaene dekkes i regi av integrerte klinikker, og læringsformen vil derfor i noen grad styres av dette.

Egenforståelse, kommunikasjon og samarbeid

1: Kurset «Kommunikasjon med alvorlig syke og døende», se vedlegg.

2: En serie på tre ganger hvor klagesaker fra 'det virkelige liv' presenteres og blir utgangspunkt for diskusjon om hvordan en skal opptre som lege for å takle slike klager fra publikum.

Oversikt over kjernepensum

Robert C. Smith, The Patient's Story, Boston, 1996: Little, Brown and Company (242 s.).
(Hele boka er pensum.)

Knut W. Ruyter, Reidun Førde, Jan Helge Solbakk, Medisinsk etikk – en problembasert tilnærming, Oslo 2000: Gyldendal Akademisk.
(Hele boka er pensum.)

Henrik R. Wulff et al., Medicinsk filosofi, København 1990: Munksgaard (247 s.).
(Hele boka er pensum.)

